

3. КРЕДИТНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Дуба М. І., д-р екон. наук, професор
кафедри менеджменту банківської діяльності

САМОСВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСТВА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Увага сучасного українського суспільства до проблем формування самосвідомості молодшої людини, зокрема, студентства, пояснюється зламами, які відбулися унаслідок руйнації старої ідеології, ідеалів і цінностей, отже, й самосвідомості народу, необхідністю впровадження гуманістичних цивілізаційних цінностей, ідеалів і викристалізації нової самосвідомості.

Самосвідомість стосується внутрішнього світу людини щодо виділення, окреслення і пізнання власної сутності й ролі у житті індивіду, суспільстві, системі суспільних відносин, інтересів, ідеалів, цінностей; крім того їй належить особливе місце у реалізації регулятивної функції правосвідомості а відтак самосвідомість залучає також усвідомлення, оцінювання й контроль власних правових дій та їх наслідків у процесі правового спілкування. Позаяк самосвідомість ґрунтується і викристалізовується на основі сформованої правосвідомості індивіда, набутих ним правових знань, сформованих переконань у правомірності чинних законів, правових навичок, культури тощо.

Правосвідомість як одна з форм суспільної свідомості постає єдністю суспільної ідеології, психології, системи ціннісних пріоритетів особистості, відтворює відношення людей до минулого, чинного й бажаного права, законодавства, законності й правосуддя, ідеї щодо їх майбутнього удосконалення, залучає усвідомлення об'єктивної необхідності права у сучасному суспільстві та його соціального призначення відповідно до демократичних правових ідеалів справедливості, свободи, природних і невід'ємних прав особи.

Правосвідомість людини багатогранна, структурована, здійснюється у різних формах, формується у процесі правової соціалізації індивіда під впливом демонстрації поваги до права, набуття правових знань, правових навичок, формування суб'єктивного став-

лення до чинного права, переконання у правомірності або неправомірності судових дій, справедливості чи несправедливості самих законів. Й оскільки у правосвідомості домінує детермінація майбутнім бажаним станом, прийнятним формулювання правосвідомості людини постає визначення її орієнтації на ідеал правової держави, що має безумовний характер і визначає практичну поведінку людини як громадянина, який починає жити так, ніби така держава утвердилася. Відтак внутрішньоособистісний механізм правової свідомості визначає виконання людиною встановлень, що відповідають поняттям суверенітету, суворому праву, і відмову її підкорятися авторитарному характеру ведення державних справ, що свідчить про загалом позитивні зміни у самосвідомості людини. Це формує у повсякденній свідомості людини правові почуття обов'язку, відповідальності, справедливості, що пов'язані із сферою особистісних суб'єктивних переживань, спогадів, передчуттів, які не завжди піддаються відтворенню у слові, що суттєво ускладнює процес правового виховання й становлення самосвідомості.

Виховання студента, формування особистості, її професійної компетенції, свідомого громадянина, нонконформіста з власним критичним ставленням до реальності, світогляд і спосіб мислення якого підпорядковані досягненню корисних для суспільства гуманістичних цінностей, виявляються ідеальними завданнями вищої школи і передбачають цілеспрямоване формування правосвідомості й правової культури студентства, і на їх основі самосвідомості, що у реальному житті зазнають стихійного впливу різних обставин суспільного буття: зовнішніх факторів стосовно індивіда і внутрішніх, що спираються на світосприйняття, ціннісні установки, переконання, інтереси, духовні цінності, індивідуальні психологічні особливості, ставлення до права, набуття правових знань, правових навичок щодо прийняття рішень.

Осмислення системи формування самосвідомості студентства, молоді у старій системі ідеологем, системі стосунків, оцінки національно-особистісних ідеалів змушує визнати перетворення їх нині на хаос, оскільки абсолютизація колективістських начал і деіндивідуалізація, що виявлялися у нехтуванні особистісним розвитком індивіда, суперечать меті становлення молоді людини як особистості, реалізації її таланту, формуванню самосвідомості відповідно до системи національно-патріотичних цінностей, ідей справедливого правосуддя, дійсно незалежних засобів масової інформації, правомірності об'єднання ринкової й соціальної економіки й формування на цій основі нового суспільного порядку молоді української держави.

Сучасний навчальний процес вищої школи реально ускладнений традиційно загніздженим у свідомість студентства схвальним ставленням до використання у процесі контролю знань різних форм обману — шпаргалок, підказок, що спотворюють підсумки такого контролю, і постають відхиленням від правових норм отримання знань і містять виклик закону. У минулому такі поведінкові стереотипи різних поколінь студентства були пов'язані з існуванням подвійних моральних стандартів, нині ж маємо констатувати продовження архаїчних негативних традицій частиною студентства, коли мета навчання щодо отримання знань підмінюється досягненням будь-якими засобами позитивних оцінок і якихось додаткових благ (пільг) за підсумками контролю внаслідок низьких рівнів право- і самосвідомості, нехтування норм моралі, невизнання пріоритетів справедливості й громадянської порядності, відсутності духовних основ, й відтак свідчить про незрілість частини нашого студентства, хоча одні використовують шпаргалки, інші ж мовчазливо схвалюють такі дії. Таким чином відбувається порушення основних аксіом правосвідомості¹, за основу яких покладено почуття власної гідності як необхідний момент духовного життя, духовного самоствердження, коли повага до себе постає основою становлення право- і самосвідомості.

Саме низьким практичним рівнем право- і самосвідомості студентства пояснюються й явища нехтування дисципліною навчального закладу, зокрема, низької відвідуваності студентами лекцій, що виявляє неповагу до викладацького складу університету; виникненням гострих конфліктів у студентському побуті — насамперед у гуртожитках внаслідок прихованої і відкритої агресивності студентів і різних студентських груп, у яких сповідуються субкультурні цінності, атрибути та ритуали яких формують стійкі зразки поведінки студентів, суттєво відмінні від таких у панівній культурі країни.

Наразі формування правового світогляду, становлення правосвідомості та на її основі самосвідомості постає підґрунтям формування на державному рівні самосвідомості народу, нових суспільних стосунків, нової системи державного устрою і нових цілей, які нині необхідно ставити перед кожною людиною, народом, нацією і державою.

¹ Аксіоми правосвідомості як універсальні очевидності акцентують увагу на способах людського буття, що роблять право можливим (за І. Ільїним): 1) закон духовної гідності (самоствердження), 2) закон автономії (здатності до самозобов'язування і самоврядування), 3) закон взаємного визнання (взаємоповага людей і довіра один до одного).